Hoe de VVD een geruisloze dubbele draai maakte

Posted on 23 februari 2019 by Syp Wynia

Als Rutte draait, draait de VVD mee. Zoals nu: Rutte draait met Europa, Rutte draait met het klimaat. De VVD, dat was de partij die windmolens hoonde, omdat die op subsidie draaien. De VVD, dat was de partij die weinig in meer en veel in minder Europa zag. Dat was in ieder geval de VVD van Frits Bolkestein, de VVD-leider in de jaren negentig – in 1995 – voor het eerst de grootste van het land maakte. Maar aan de VVD van Bolkestein is in 2019 toch echt een eind gekomen. Mark Rutte heeft er wel een tijdje over gedaan….

… Mark Rutte heeft er wel een tijdje over gedaan – hij is al bijna 13 jaar partijleider – maar nu is het dan ook ondubbelzinniger dan tevoren. De Europese Unie mag er bij Mark Rutte weer taken bijnemen en is onmisbaar om een vuist te maken in de wereld. Terwijl de buitenlandse politiek in de traditie van de VVD juist uit handen van de grote EU-landen moest worden gehouden.
Windmolens zijn volgens Mark Rutte onmisbaar om de klimaatdoelen van Parijs te halen. Waar de VVD een paar jaar geleden nog niet zo zeker was van het broeikaseffect, moeten de VVD, Nederland en vervolgens de Europese Unie nu koploper zijn bij het bestrijden van dat broeikaseffect. Sterker nog: Mark Rutte is in eigen persoon op missie om de hele wereld er van te overtuigen dat het sneller moet, met de vermindering van de CO2.

De sleutelpositie: D66

Wat Mark Rutte precies beweegt als hij een politieke draai maakt, is niet altijd na te gaan. Maar door de bank genomen kun je toch zeggen dat het meestal gaat om het verwerven van macht en het behouden van macht. En om politieke macht te verkrijgen moet je kiezers werven en vervolgens coalities smeden. Een Rutte die van standpunt verandert is dus òf bezig kiezers te werven òf coalities te smeden. Of allebei.
Wat die coalities betreft: Rutte moet in zijn derde kabinet vooral D66 binnenboord zien te houden. Dat heeft die partij een sleutelpositie bezorgd. Dat verklaart op zijn minst een deel van de twee belangrijkste tournures van Rutte: die op het gebied

van klimaat en van Europa. D66 is samen met GroenLinks de meest eurofiele partij in het Nederlandse parlement en samen met GroenLinks tevens het meest geobsedeerd door het klimaat.
Zoals Rutte, regerend met de PvdA, de nivellering van inkomens bepleitte, zo bepleit hij nu – regerend met D66 – het belang van de Europese Unie en deelt hij met D66 de ambitie om klimaatkoploper in de wereld te zijn. En ach, misschien hoeft Mark Rutte zich daarbij ook weer niet zoveel geweld aan te doen. Als jong staatssecretaris – in 2004 – vond hij de VVD al een 'sleets merk' en filosofeerde hij samen met een andere VVD-staatssecretaris – Melanie Schultz van Haegen – over een fusie met D66 en 'delen van de PvdA'.

Rutte, de coalitiebouwer

Coalitiebouwer Mark Rutte beperkt zich bovendien niet tot Nederland. In de aanloop naar de Tweede Kamerverkiezingen van 2017 zag hij die verkiezingen als 'de kwartfinale' van een rijtje verkiezingen: de Franse presidentsverkiezingen als de halve finale en de Duitse Bondsdagverkiezingen als de finale. Voor het eerst plaatste hij zich samen de belangrijkste EU-landen in de continentale strijd tegen 'het verkeerde soort populisme' zoals hij dat noemde. Rutte tegen Wilders, Macron tegen Le Pen en Merkel tegen de Alternative für Deutschland.
Tot die tijd was Rutte, in Nederland op de hielen gezeten door Wilders, bang om voor te eurofiel door te gaan. Maar een jaar of drie geleden – Nederland was een half jaar voorzitter van de EU – keerde het tij. Rutte's nieuwe Europese enthousiasme zet hij nu in om zich af te zetten tegen de eurosceptici Wilders en Baudet. Rutte schermt met de chaos van de Brexit. Zijn partij spreekt van 'schreeuwers langs de zijlijn', die het 'kwetsbare vaasje' dat Nederland is zouden kunnen breken.
Het wonderlijke is: zowel de klimaatdraai als de Europa-draai van Rutte is binnen de VVD zonder enig debat tot stand gekomen. Het regeerakkoord van RutteDrie van oktober 2017 – dat met D66 – werd zonder enige discussie de nieuwe leidraad van het VVD-klimaatbeleid. En Rutte's Europese draai werd in een nieuw verkiezingsprogramma voor de Europese parlementsverkiezingen gegoten – mèt een nieuwe lijsttrekker – dat ook al zonder enige discussie werd vastgesteld.

Programcommissie: onbeschreven bladen

Opvallend is de samenstelling van de programcommissie die Rutte's nieuwe Europese inzichten – inclusief klimaat – vormgaven. De voorzitter is een onbekende

jonge politieke assistent, Ruben Brekelmans, van de VVD-staatssecretaris van Justitie, Mark Harbers – zelf ook een trouwe Rutte-ganger. De rest van de commissie: eveneens onbeschreven bladen.
Ter vergelijking: tien jaar geleden werd dat EP-verkiezingsprogramma nog geschreven door een zware commissie onder leiding van oud-partijleider Frits Bolkestein. Maar deze keer werd geen enkel risico genomen dat de VVD niet geruisloos zou meebewegen met Rutte: voorop in Europa, volop voor het klimaat.

Malik Azmani

De kersverse lijsttrekker voor het EP, het huidige Tweede Kamerlid Malik Azmani, speelt het spel naadloos mee. In zijn redenering hadden 'we' vijf jaar geleden nog niet zo door dat de wereld aan het veranderen is (Rusland, Turkije, de Verenigde Staten), maar is nu wel duidelijk dat de EU het voortouw moet nemen met 'veiligheid'. Rutte zegt het zelfde in zijn rijtje 'Europese' redevoeringen.
De klimaatdraai is wat lastiger voor Rutte en Azmani. Rutte houdt het er op dat de VVD 'onvoldoende leidend' is geweest met klimaatambities. Europees lijsttrekker Azmani verdedigt in 'zijn' verkiezingsprogramma als vanzelfsprekend de CO2-reductie van 55 procent in 2030 die zeker niet dankzij de VVD, maar wel dankzij D66 in het regeerakkoord is gekomen.

Einde aan Bolkestein-era

De dubbele draai van Rutte maakt een definitief einde aan het tijdperk-Bolkestein. Die trad weliswaar al in 1998 af als politiek leider, maar stond wel model voor de electoraal succesvolle, eurosceptische VVD, die niet bang was tegen de progressief gedachte stroom in te gaan.
Niet dat Rutte en Bolkestein ooit vrienden waren. Al bij de leiderschapsstrijd in 2006 koos Bolkestein evenals de eerdere partijleider Hans Wiegel voor Rita Verdonk en niet voor Mark Rutte. Bolkestein (en ook Wiegel) heeft Rutte sindsdien kritisch begeleid, vooral als hij weer eens al te royale concessies aan coalitiepartners deed – zoals aan de PvdA in 2012.
Al in 2013 vond Bolkestein dat Rutte er het best maar mee op kon houden na zijn tweede periode als premier, om door te gaan als Europees commissaris in Brussel. Sinds een jaar zegt Bolkestein weer dat Rutte er maar beter dit jaar, 2019, mee kan ophouden als premier, om Donald Tusk op te volgen als 'president van Europa' in Brussel. En in december j.l. verklaarde Bolkestein publiekelijk dat hij ruzie had

gemaakt met Rutte, omdat die het migratiepact van Marrakesh wilde tekenen, terwijl hij, Bolkestein, daar mordicus tegen is.

VVD, éénmanspartij

Mark Rutte heeft – die conclusie is ook gewettigd – zich na bijna 13 jaar partijleiderschap de VVD tot een soort eenmanspartij gemaakt. De VVD, dat is Rutte. Zijn recente koerswijzigingen passen de politieke kameleon die Rutte is, maar staan vermoedelijk ook vrij dicht bij zijn – verder nogal schematische – gedachtengoed. Feit is wel, dat de verschillen tussen D66 en de VVD van Rutte wel heel summier zijn geworden.
Laat de VVD onder eerdere partijleiders (Wiegel, Bolkestein) nou juist groot zijn geworden met een stevig, als 'rechts' ervaren toonzetting. Feit is ook, dat de VVD onder leiders met een D66-achtig profiel (Voorhoeve, Dijkstal) juist klappen opliep. Rutte kan zich wel losgezongen hebben van zijn voorgangers Wiegel en Bolkestein, maar zonder risico is dat vast niet.

Klaas Dijkhof

Dat bleek al kort na de jaarwisseling, toen VVD-fractievoorzitter Klaas Dijkhoff via De Telegraaf aan de noodrem trok over het Klimaatakkoord, dat in zijn ogen veel te voortvarend was. Als het er op aankwam, zou Dijkhoff naar eigen zeggen als gevolg van het dure klimaatbeleid niet de burger, maar het kabinet laten vallen. En D66, dat waren 'drammers'.
Dijkhoff bleef verder netjes binnen de lijnen van het regeerakkoord. Zijn uithaal was dan ook niet bedoeld om de coalitiepartners te verontrusten, maar om een dreigende opstand in de VVD-achterban te bezweren. Want Mark Rutte mag de VVD-soldaten in Binnenhof en omgeving dan wel in het gelid hebben, zijn kiezers zitten toch echt ergens anders.